

Конечно, хибридни идентитет самог Вајса (његово сефардско-ашкенаско порекло које потпору налази у биографији самог писца) јесте јемац његове издржљивости и снаге да преживи највећа искушења и одоли мрачним визијама које га прате, све време бивајући свестан да се у њима можда крије одговор на питање о судбини његове породице. Зато се Вајс храбро носи са окрњеном властитом шћу, са празнинама у сећању, са буком у глави. Он је, поред Мише Волфа који је за своју националну припадност сазнао касно, већ као човек у годинама, једини лик у роману ког одликују развојност и понирање у унутрашњи живот; он је, попут Соломона Левија, конвертираног издајника јеврејског народа, који на крају открива свој прави идентитет, једини који је спреман да трага за одгонетком зла. Смрћу Соломона Левија/Рубена Рубеновича и уништењем докумената постаје јасно да се до одговора неће доћи. Кошмарним животом Вајса бива јасно да је зло, ипак, ближе нашим чулима него што се чинило.

Чудесна кућа сећања и заборав у којој на кратко (или целог живота?) борави јунак јесте онај забран који јемчи да је наше *сада* управо онај процес који се одвија док мислимо на јуче а кујемо планове за сутра. Шта на крају остаје, осим пепела и патњи? Остаје вера у нови дан, баш као у композицији Аврама и Мише Волфа, и, наравно, остаје прича – као опомена која се, филмским или књижевним језиком – преноси и тако обезбеђује сећање. Романом који је заслужено овенчан НИН-овом наградом Филип Давид уписао се у ред оних стваралаца на српском језику који, попут Данила Киша, Ериха Коша, Александра Тишме, Фриде Филиповић, Јудите Шалго, јесу нашли начин да свој (или туђи) горки талог искуства преточе у врхунско романескно штиво.

Драгана В. ТОДОРЕСКОВ

КРОЗ КОНТРАСТ У ПОКРЕТУ ДО МЕДИТАТИВНОСТИ

Драган Јовановић Данилов, *Симејрија врџлоџа*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад 2014

Кад год се појави нова песничка књига Драгана Јовановића Данилова (овом пригодом *Симејрија врџлоџа*), тумачу се намеће обавеза да региструје све оно што чини песникову доследност у песништву, као и све оно што је извесна иновација, јер такав „удес” и прати његов песнички ток.

Дакле, и даље је евидентна песникова приврженост модернизму, постсимболизму, што се очитује из кључних и доминантних речи, као што су: речи, ћутање, сенке, бескрај, (не)доступ, уз од раније присутне симболе, који сви скупа својом игром гласовима, дијалозима, сликама и

емоцијама, прерастају у праве фантазме и психодоминанте књиге, али су, из овом приликом, изречене у необичном зачудно-надреалном амбијенту.

Даниловљеви најновију песничку књигу нужно је сагледати кроз призму идентитета, јер је мото књиге промисао сликарке Тијане Којић, из којег уочавамо следеће значењске нивое: „чини се да је ... идентитет мапа без територије. Колико нам идентитета може бити приписано?“, а што нас приморава да његове стихове повежемо са данашњом (не)стварношћу, традицијом, прошлошћу и духовношћу, што и јесте садржајни оквир књиге пред нама.

Из свега изложенога може се наслутити да су контраст, супротност, контрапункт, песников већ прихваћен поступак, и то често њихови зачудни облици (Шкловски), као и претерано опречни и намерно оксиморонилики (на пример, песма „Кавез“), што и приличи и самом наслову књиге („вртлог“) и атрибутима песникове и наше збиље, која то одавно није, већ само њен привид.

Већ у пролошкој насловној песми можемо издвојити стихове који очитују и контраст и питање идентитета. На пример, контрапункт између речи и сенки („Најтачније речи изговориле су сенке“, „ћутљиве сенке имају последњу реч“), док песниково окружење уочавамо у потреби спасавања од њега („ни речи утехе / не могу те заштити од стварности“), а слику песниковог статуса и песникове куће препознајемо у завршетку поменуте песме („не подрхтава лишће / већ то ја ћутим у својим речима. / Као кртица, копам ходнике у језику: / тек понекад изађем на ваздух, дрхтим, / растрзан сам, и то је једино стање / у којем сам суверен“), као и у песми „Оловне речи“: „оловне речи су нам као домовина: сумрак / нам је као језик“, мада је, за нијансу другачије и суморније интонирана. Дакле, песников живот је језик. Као што је Одн заговарао: „Песник је особа која је страсно заљубљена у језик.“

Иначе, читавом књигом провејавају опреке између самих речи и њиховог вишеслојног значења које оне поседују. Речи могу бити „јефтине“, „једноставне“, „оловне“, „преслабе за оно што им се поверава“, али и „речи које живи никада неће изговорити“, „речи теже од наковња“, „крваве речи“. Речи, у свом пуном контрасту, су и граница и симбол живота и смрти („душе и тела наша / бедна живи су све док речи још уносе немир у њих“ – песма „Светска економска криза у Београду“, „Једно другом већ су изговорили / речи које ће их пренети на онај свет“ – песма „Амбис“).

У чудном и измењивом садејству у оквиру назначеног противречја јесте и нетом помињани однос живота и смрти („почетка и краја“). На пример, необичне али уверљиве медитације у истој песми „Оно што виде мртви“: „Јасно је да не постојим без мртвих“, „Мртви су мртви зато што су ишчупали / из себе све речи које би их могле / прогласити живим“, као и у песми „Сеобе порочног сина“: „И мене су створили мртви“. У таквом дослуку, и однос вечног и пролазног је истоветан односно врто-

главо гундулићевски променљив („оно што је увек, пролазно је: / оно што је једном траје заувек: почетак и крај“). У песми „Моје гробно место“ песник, ипак, инсистира на детекцији кварљивог и тренутног, извештачених и неприродних појава и потреба, меркантилних изнудица, наметнутих илузија и утопија (какве год да нам се оне представљају и у каквом год нам се сјају приказују и представљају, скривајући свој изворни ипостас), као и на неумитности човековог одласка без повратка, на који морамо сви рачунати. У оваквим временима, поготово. У таквом смо снажном загрљају, данас и овде, немоћни, пре свега: „ништа од овог света није наше. // Чегрст и вера, похлепа и моћ, све пролазно је“.

И када је у питању духовност, у само једној песми „Чувар стада“ читамо песникову сумњичавост и условну неодлучност, и Кантову „двозначност“ у оквиру наметнутог привида, због чега се увек инсистира на путу од сумњичавости до коначне провере. Њен први стих гласи: „Не верујем у тебе, Боже“, док након прихватања следеће кодеровске слике („ако си жена која једном / дојком доји дете а другом све што постоји“), завршна строфа започиње искреним признањем: „Ја те осећам и не размишљајући ко си“.

Дакле, као што и сам наслов књиге слуги, песник наглашава да су и речи, и сенке (као бином) у покрету. Све је у покрету, значи. И у извесној последичној несталности. И наш живот. И наш идентитет. Тачније „расцеп идентитета“, како и приличи тренутној ситуираности у виду обездомљености („нас који немамо дом“), обесмишљености („Као и вејавица, ниси у стварности, / срце моје“), осећања сувишности („друштвено непотребан“), одбачености („сам против света“) и недостатка емотивности, надасве („где љубав недостаје, ништа не може да буде тамо“; „Не зри више жито љубави, распукла се / тектонска плоча“). Двојност карактерише самоспознају данашњих актера („У огледалу је неко ко је присиљен да личи на мене“) и вечита запитаност и несигурност („Да ли је мој град тамо одакле сам отишао / или тамо куда сам се запутио“). Двозначност и несамопоузданост су, дакле, и личног и глобалног карактера.

Стихови: „Устани, мртви човече! / Све што си мислио да знаш / о себи погрешно је“ сведоче да је њихова „символичка подлога једно од Христових чуда – подизање из мртвих Лазара из Витаније“, како закључује писац поговора Милета Аћимовић Ивков, али се и може доживети као Пиндарова премиса-порука изгубљеном и насилно залуталом појединцу: „Човече, буди / постани оно што си“ и као Кантов сличан императивни позив: „Служи се властитим разумом“, не заборављајући већ помињани термин двозначности који је више него особен за кошмар, хаос и вртлог, који живимо у привиду од живота.

Међутим, још једна одлика Даниловљеве најновије књиге песама јесте што простор између биномних полова, између светог и профаног, између ознаке и означенога, између слободе и принуде, између песника

и његовог двојника у њему или ван њега, није статичан, већ је, понављам, у сталном, вртоглавом и ковитлавом покрету-вртлогу. Покрети су наиме, наш усуд и удес. Ми смо покрет („далеко од историје одвијају се / моје сеобе, оне су у мени самом, / вани их никада није ни било”). И то амбивалентан, муњевит, вртоглав покрет, носећи у себи бројне значењске одреднице, које није могуће у само једном критичком осврту побројати или појаснити већину. Осим тога, покрет односно сеобе су и наслов циклуса већ прозиване сликарке Којић (на корицама је њена слика), наглашавајући тако тематску конотацију кретања већих димензија (не само појединачних и тренутно наших), као и посебно значајне слојеве и печате метатекстуалног.

Управо смо сведоци активног противречја и сталног уланчавања не само очекиваног манихејског досега, него и узајамне надреалне игривости речи и сенки, вечности и пролазности, живота и смрти, ефемерног и духовног, чулног и спиритуалног, емпиријског и метафизичког, што све скупа песничком говору даје значењску вишеслојевитост и медитативност, којима песник сликовито и доживљајно досмишљава себе, нас и наше (не)време.

Александар Б. ЛАКОВИЋ

ПРОСТОР ХАЛУЦИНАНТНОГ УВЕСЕЉАВАЊА

Милош Латиновић, *Сјо дана кице*, „Вулкан”, Београд 2014

Док сам читала ову књигу у мојој земљи је падала киша. Неочекивано, дуго, обилно. Испрва као освежење од тешких врућина преко досадне препреке која не да напоље, да би убрзо попримила препотопске размере које ће довести до ванредног стања у земљи. Недуго пре, читала сам још једног савременог писца који је написао да смо рођени у знаку Воде – да смо кроз новију историју увек водили битку са водом. Подсетио ме је живо на причу како смо пре скоро три века отимали од воде сваки могући педаљ земље, како су наши преци заједно са другим народима гацајући по блату дошли да траже свој дом; како су се рвали са ритском негостољубивошћу, о њиховим напорима да се укорене у муљевите темеље, да се негде скрасе. И зној и крв и сузе против воде.

Међутим, сан је победио природу, напор је победио елеменат, жеља „да буде” је била јача од онога „што јесте”. И тако је човек зауздао воду и остао. И сада, после нешто више од три стотине година живимо на најплоднијој земљи Балкана. Али, вода је још увек ту као незаобилазни пратилац историје ових простора, као подсетник да оно што нам је дала, може у сваком тренутку и да нам одузме.